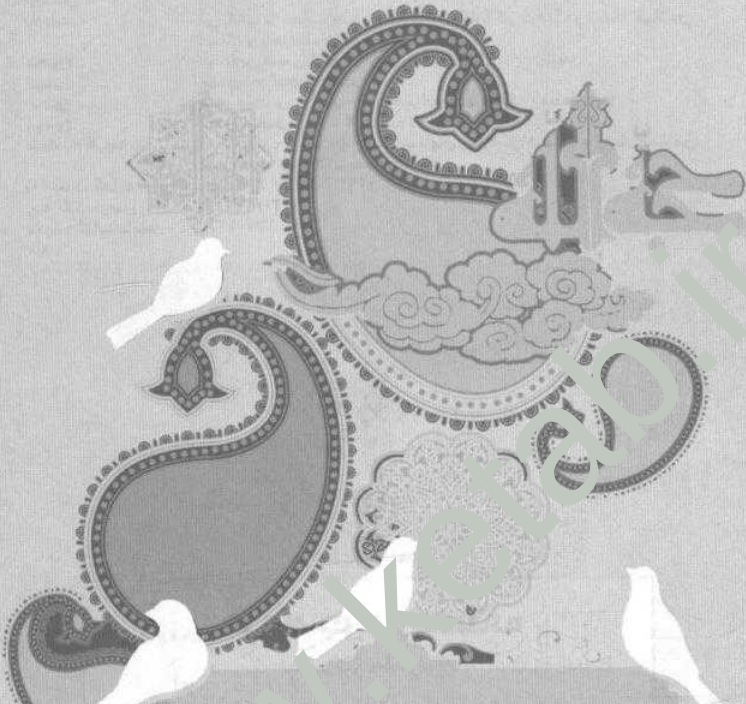

جرعه جرعه دوستی

انتظار و اندیشه شاعران یزد

پژوهش و تدوین: علیرضا احرامیان پور

(ع.ا. نوید)

سرشناسه	: احرامیان پور، علیرضا، ۱۳۴۸ - گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور	: انتظار در اندیشه شاعران یزد؛ جرعه جرعه مستی / پژوهش و تدوین علیرضا احرامیان پور.
مشخصات نشر	: اردکان: قداست، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۲۹۲ص.
شابک	: 978-964-7956-52-9
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: این کتاب با حمایت شورای پژوهشی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان یزد منتشر شده است.
موضوع	: محمدبن حسینی (عج)، امام دوازدهم، ۲۵۵ق. - - شعر
موضوع	: مهدویت-- انتظار-- شعر
موضوع	: شعر فارسی -- ایران-- یزد (استان) -- قرن ۱۴ -- مجموعه‌ها
موضوع	: شعر مذهبی -- قرن ۱۴ -- مجموعه‌ها
شناسه افزوده	: ایران. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان یزد. شورای پژوهشی
ردی کنگره	: ۱۳۹۲ PIR / ۲الف ۱۳۹۲
ه. بندی دیوبی	: ۱/۶۲۰۸۲۵۱۶۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۳۷۰۳۳۶

انتشارات قداست

جرعه جرعه مستی

انتظار در اندیشه شاعران

پژوهش و تدوین: علیرضا احرامیان پور (ع. ت. ۱۳۹۲)

به سفارش: اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان یزد

طراحی و صفحه آرایی: سید محمد حسینی

حروف نگار: شیرین صیوری

انتشارات: قداست

نوبت چاپ: اول / زمستان ۱۳۹۴

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی و چاپ: زیتون

قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۹۵۶-۵۲-۹

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان یزد می باشد.

تلفن: ۳۶۲۴۷۱۱۱ (۰۳۵)

فهرست

دبیاچه	۷
مقدمه مؤلف	۹
غزل ها	۱۹
تسائد	۲۹۱
مثنوی ها	۲۸۱
دیوانه ها	۳۰۵
نوسرود ها	۳۴۳
رباعی ها	۳۶۹
فهرست شاعران	۳۸۲
منابع و مأخذ	۳۸۹

ای پادشاه خوبان داد از غم تنهایی
دل بی تو به جان آمد وقت است که باز آیی

انتظار منجی و امام از مذهب غایتی است که نه تنها در مذهب شیعه بلکه در سایر مذاهب اسلامی و حتی در ادیان دیگر هم ملاحظه می شود. کسانی که منتظرند نجات بخشی بیاید تا به جهان آشفته بشری سامانی ببخشند و بی عدالتی ها و ظلم و تعسف که بر انسان ها می رود را پایان دهد و جهانی سراسر محبت و نیکی را جایگزین نماید.

اما فرهنگ انتظار در مکتب شیعه با توجه به احکام محکم و متقنی که در منابع دینی ما آمده است از جایگاه والاتری برخوردار است و مردم هر صبح و شام منتظر تحقق وعده الهی هستند و این فرهنگ در قالب های مختلفی در جامعه تجلی می یابد.

یکی از قالب های تجلی این زیبایی و عشق، ادبیات و شعر شاعران و ابیانه امامه اسلامی است. مردم دیار دارالعباده یزد که عشق به اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام) بخشش آموزه های دینی و اعتقادی آنهاست همواره شور و شعوری وصف ناشدنی نسبت به وجود مقدس امام عجل الله تعالی فرجه الشریف داشته اند و بخشی از سروده شاعران و ادیبان آن در طول تاریخ، عرضه ارادت به محضر ائمه معصومین و امام زمان (سلام الله علیهما) بوده است.

کتاب حاضر حاصل پژوهشی است که طی سال های ۱۳۸۳ تا ۸۴ به سفارش شورای پژوهشی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی یزد و با هدف معرفی فرهنگ انتظار فرج در قالب آثار شاعران و ادیبان

یزدی توسط برادر پر تلاش و دوست قدیمی، شاعر گرانقدر جناب آقای علیرضا احرامیان پور به انجام رسید و آماده انتشار شد و تقدیر بر این بود تا پس از حدود یک دهه، مجدداً این توفیق نصیب بنده شود تا در دوره مسئولیت مجدد فرهنگی استان یزد، این اثر ارزشمند به زیور طبع آراسته آید. بنابراین، کتاب حاضر از چند منظر حائز اهمیت است:

الف: این مجموعه، دستاورد پژوهشی است که در حوزه فرهنگ استان یزد صورت پذیرفته و بخشی از تاریخ شعر و ادب این استان ادب پرور است که با عشق به حضرت مهدی (عج) و انتظار فرج آن حضرت معطر گشته است تا برای نسل های آینده به یادگار بماند.

ب: شناخت و معرفی آثار ادبی و اشعار ارزشمند شعرا می تواند الگویی برای شاعران جوان و همه علاقمندان به ادبیات عرب و اسلام و طهارت باشد.

ج: نکته دیگر اینکه استفاده بر نسل سخنوران و ذاکران اهل بیت بر منابر و مجالس از بعضی اشعار تکراری یا قدیمی و گاهی ناهنجار، این ضرورت را دوچندان می نمود که این حوزه جای کار بیشتری در ارائه آثار بهتر و روزآمدتر دارد. از این رو، این کتاب انشاءالله موثر و مفید واقع شود.

د: دست آخر، شناختی که از پژوهشگران و کوشنده این کتاب، دوست فاضلم جناب آقای علیرضا احرامیان پور - که از شاعران خوب و شناخته شده کشور هستند - داشتم این اطمینان را حاصل آورد که انشاءالله گزینش این اشعار از هر نظر، مناسب و قابل تأکید است. لذا عزم جزم بر انتشار آن در مجموعه فرهنگ و ارشاد اسلامی به وجود آمد.

ضمناً از جناب آقای حسن مفیدی معاون محترم فرهنگی که با نظارت و سرپرستی در آن سال ها بوده اند تشکر نموده، و از کلیه شاعران ارجمندی که آثارشان در این مجلد گرد آورده شده است و افتخاری برای حوزه فرهنگ و ادب استان و کشور هستند سپاسگزارم و از درگاه خداوند بزرگ برای شاعران در گذشته عزیز نیز رحمت و غفران الهی آرزو می نمایم. والسلام

علی غیائی ندوشن

مدیر کل فرهنگ و ارشاد اسلامی یزد

اسفند ماه ۱۳۹۴

سعدی اگر عاشقی کنی و جوانی
عشق محمد بس است و آل محمد

خدای را شاکر و پاس گزرم که مرا توفیق داد تا این آرزوی چند ساله ام را
جامه عمل پوشانده و این پژوهش و تحقیق را به سرانجام برسانم.
از خدا پنهان نیست و بر شمار جنانان نیز نماند، که پس از تدوین و پژوهش
مختصری که در اشعار علوی شاعران بنده سال پیش - انجام داده بودم که به نام "
آسمانی غریب" منتشر شده است، و نیز دوبار توفیق عرض ادب به ساحت مقدس
بانوی آب و روشنائی، حضرت فاطمه زهرا (س) در - شیه برگزاری کنگره های
ادبی " یاس مهربان" و " عطیه آسمانی" که آن دو مجموعه نیز به نامهای "در غربت
کوثر" (۱۳۷۸) و "در حوالی بهشت" (۱۳۸۲) منتشر شد، بسیاری از نویسندگان و ادب
پرووران، مرا مورد تشویق و تحسین قرار دادند. این بهانه، از طرفی، اشتیاق به
آستانبوسی و عرض ارادات خاص به امام الحی - حضرت بقیه ... الاعظم را بر سویی
دیگر، مرا مجذبه بر آن داشت تا مجموعه ای مستقل از اشعار مهدوی شاعران یزد را
فراهم آورم و در واقع، سه گانه ولایی خود را با نام و یاد پرچمدار عدالت و ایمان
تکمیل کنم و حاصل، این شد که در دست شماست.

شخصیت منحصر به فرد منجی عالم بشریت (عج) و زیبایی، شکوه و عظمت واژه پرمعنی "انتظار"، آنقدر گسترده و فراخناک بود و هست که بی‌تردید پا نهادن در این اقیانوس، مستغرق شدن در الطاف نهان و آشکار حضرت حق را در پی دارد. این شوق، تاب‌دان پایه است که هر عاشق دلسوخته و هر منتظر جانباخته آرزو دارد کاری هر چند کوچک و اثری هر اندازه ناقابل از خویش ارائه داده و نامش را در دیف عاشقان و دل‌باختگان حضرتش قرار دهد.

در مقدمه یکی دیگر از کتاب‌هایم نیز اشاره داشته‌ام که جولان دادن و عرض اندام ناقبلی چون من، در این عرصه وسیع، همچون حکایت پیرزن بی‌چیزی است که به قول عطار با در دست داشتن کلافی نخ، در صف خریداران یوسف مصر قرار می‌گیرد و نمی‌داند که چه می‌شود که تو با این رشته نخ کم بها در این صف چه می‌کنی؟ می‌گوید آمده‌ام تا نامم در ردیف دلدادگان یوسف قرار گیرد. و به راستی که آنچه در پیش دیدگان شماس، نه در خور مقام حضرتش و نه شایسته عظمت و بزرگی اوست که به قبل استاد موسوی گرمارودی: «مور چه می‌داند که بر خشتی خام می‌گذرد بالبراهرام»، که وجود عالم آرای آن حجت زمین و زمان، در دیدگان کوچک موری چون من عظیم‌تر از «آن هرمی است که فرعون تخیل می‌تواند ساخت».

و اما چند نکته در مورد این مجموعه:

نخست آنکه، همچون دیگر کتاب‌های این حقیر، مجموعه حاضر نیز صرفاً به شاعران یزد همیشه سربلند اختصاص دارد. چه آنکه از دیگر شاعران ایرانی و پارسی‌گو، به اندازه کافی، آثاری ریز و درشت و ضعیف و قوی ارائه شده است و تنها هنرمندان این سامان ادب پرور و فرهنگ‌دوست یزد هستند که متأسفانه همواره

مورد بی مهری و کم لطفی تذکره نویسان و گردآوران قرار داشته‌اند و من، هر کجا که توانسته‌ام این گلایه را به نوعی مطرح نموده و در پژوهش‌ها و گردآوری‌هایم صرفاً به شاعران یزدی پرداخته‌ام - که به اعتقاد قلبی‌ام در بسیاری از عرصه‌ها، سرآمد دیگر همسرایان بوده و هستند - بخصوص اینکه شاعران یزدی، بنا بر تعهد ذاتی و ولایتی بودن - شاید - بیش از دیگران به مضامین ولایتی و اخلاقی و مذهبی پرداخته‌اند.

"انتظار" نیز از پر بسامدترین مضامین شعری سرایندگان این دیار بوده و هست. چه در شعر شاعران گذشته - که برخی از آثارشان تا جایی که در دست بود ارائه گردید - و چه در آثار شاعران معاصر بخصوص سرایندگان امروزی - که به لطف استقرار حکومت اسلامی، موضوع انتظار حضرت صاحب (عج)، رنگ و رویی تازه یافته و بیش از پیش اصالتی تر به آن پرداخته می‌شود -.

این آثار، گاه در مخامخات و استواری کلام، گوی سخن از اکابر ادب پارسی می‌ربایند و ابیاتی خاقانی و اسرار دهر می‌سازند که نشان از اندیشه بلند و تسلط کافی شاعران و سرایندگان آن دارد.

از این قبیله، ادیبی چون طراز یزدی است که در قصیده بلندی، حضرت ولیعصر را اینگونه می‌ستاید:

... شمس الهدی، حقیقت حق، صاحب الزمان

صبح یقین و مشرق دین، حجه الزمن

ذاتش نهان و وصف عیان، همچو ذوالجلال

فیضش عیان و خویش نهان، همچو ذوالمنن

در بحر ممکنات، کهنین گوهری ثمین

کش کاینات کم ز پشیزیست در ثمن

بس چشم منتظر که شد اندر رهش سفید

گویی جهان ریاض سمن گشت و نسترن

موسی صفت جهان آرنی گوی و منتظر
ای مظهر جلال جهانیان به "لا و لن"
حیران غیبت تو همه جان انس و جان
مشتاق حضرت تو همه چشم مرد و زن
طوبی لِمَنْ دَعَاهُ مُنَادِيكَ فِي الْوَرَى
يا معشر الهداه احبوا اجابتن ...

چنین چکا ای غرّاً در باره حضرت حجت (عج) بسیارند مانند قصیده‌ای که
افصح المنّ کلّمین: جیحه‌ن یزدی در وصف آن آفتاب عدالت گستر سروده است:
جز او که دست بر لرری دلستان کشدا
گمان مدار که صد رستم این گمان کشدا
تا آنجا که می گوید:

... رُخت جنان و مرا ز اشتیاق اوست خزون
خوش آن جنون که کسی را سوی جنان کشدا
گر اعتدال قدت سرو بوستان یابد
دلم به بندگی سرو بوستان کشدا
وگر نسامم جعدت به ضیمران گذرد
سرم به چنبر سودای ضیمران کشدا
چنین که صاحب مشک است هر زمان گیسوت
یقین به خاک ره صاحب الزمان کشدا ...

و البته از این دست آثار که جانمایه بلاغت و فصاحت دارند، در این مجموعه کم نیست.

از طرفی، این عرض ارادت و شیفتگی به محضر آن امام بر حق، گاه با زیباترین واژه‌ها و عاطفه انگیزترین کلمات و ابیات و احساسی‌ترین تصاویر مطرح می‌شود که دل هر عاشق و دلدادۀ واقعی را در هجران و فراق آن یوسف دور از وطن، مغموم می‌دارد و البته در ارائه این نوع آثار، شاعران جوان و به اصطلاح امروزی، موفق‌تر بوده‌اند:

... از این سکوتِ پریها هو دست بردار
این پابه پا کردن به پایان می رسد کی؟
ایر کن اینجا، ای بهار انگیز! پاییز
بی تو تمام فصل‌ها را می کند طی

«فاطمه احمد زاده»

و یا شاعری دیگر که هم داشته‌های خود را اینچنین تقدیم می‌دارد:
... فدای مثنوی چشم‌های زیبایت
غزل غزل، دل سبزی که شاعران چسبند....

«محمد علم‌ستار»

این ناله‌های جدایی، گاه، دور بودن از آن سرچشمه پاکی و زلال را مورد عتاب قرار می‌دهد و دست به دعا بر می‌دارد:

... شگفتا چارده فانوس بر این دشت تابیده است
چرا امشب خداوندا، چراغ قریه خاموش است؟
«اسماعیل ثقفی»

.... چه می‌شد آسمان را با نگاهت سبز می‌کردی
و یک شب قرض می‌دادی به ما خورشید پنهانت
«سیده اعظم جلال زاده»

این سوز و گداز از غم فراق، گاه با بیداری و تنبّه به مخاطب، تکمیل می‌شود و انجام این مسیر سبز را نمایان می‌سازد و با سروش ظهور و مژده وصل همراه می‌شود:

.... و گفته‌اند از قدیم: اینکه آخرالزمان

تو در تمام شهر، بذر نور می‌پراکنی

«نوید»

شبیّه نرگس است عطر تازه‌ای که می‌رسد

صافی چشمه می‌وزد، گمان کنم که عید شد

«علی تقی زاده»

...می‌آیی آنکه پرچم طوفان علم کنی

می‌آیی آنکه روح شی مثل جد خویش

«سیده صدیقه حسینی»

و گاهی که ظلم و جور رستم طغیان می‌کند و دل شاعر زمینی را به درد می‌آورد، از سویدای جان، به آن وجّه آسمانی پناه می‌آورد:

.... اینجا تمام پنجره‌ها بغض کرده‌اند

یعنی به شهر، فتنه سرازیر شد، بیا

حالا که خنجر از همه بالاتر است، هان

حالا که ظلم و جور، فراگیر شد بیا....

«سید امیر حسین حاتمی نسب»

آنچه گفته و نگفته شد و آنچه آمد و نیامد، نمونه‌هایی است از تمسک و توسل شاعران و سرایندگان یزدی که در مدح و منقبت و هجران آن امام غایب از نظر، گرد آمده است.

دیگر سخن، اشاره به تنوع و کیفیت آثار است.

همانگونه که ملاحظه کرده‌اید، اشعار ارائه شده در این کتاب برداشتی از آثار شاعران از دوره‌های مختلف ادبی است - البته تا آنجا که به دست آمده است - .

در این مورد نکاتی لازم الذکر به نظر می‌آید:

این آثار صرفاً در میان تذکرها، مجموعه‌ها، جُنگ‌ها و دواوین شعرا به دست آمده و در مورد معاصرین، از خود آنها دریافت شده است. از این نظر، ممکن است در دوره‌های پیشین، شاعران دیگری، در مورد شخصیت حضرت مهدی (ع) و مضمون انتظار فرج، سخن رانده باشند ولی آثارشان در دسترس نباشد.

در دواوین شعرای متقدم نیز - کما اینکه اهل تحقیق می‌دانند - به دو دلیل نمی‌توان معرفتی خاص را به روشنی انتخاب و استخراج کرد. اول اینکه، پیش از این، عنوان نویسی به رسم امروزی - که مشخص می‌کند شعر به چه کسی تقدیم شده - مرسوم نبوده، به هر در مدایح خاص که طلب صله‌ای می‌شده و حاجتی از شاعر برآورده می‌نموده است؛ دیگر اینکه: در برخی از دوره‌ها، - شاید عمداً و یا به دلیل ترس از حکومت‌های جابر - بعضی از شاعران، از ذکر عناوین شعر، خودداری کرده و به طور مستقیم، به موضوع انتظار مصلح کل و فرج حضرت حجت اشاره نداشته‌اند.

از این رو، بسیاری از اشعار را با اینکه حاوی مضمون انتظار و حاکی از دلسوختگی شاعر در فراق اوست، مشخصاً نمی‌توان به علت بلند حضرت بقیه الله، اختصاص داد و همانگونه که پیش از این رفت، این کمبود، هیچ اثری را در تردید و شک، گرد نیاورده‌ام.

تنوع و گوناگونی اشعار، قالب‌ها و زبان آثار نیز به دلیل اختلاف دره‌ها و زمان سرایش است و البته در مورد شاعران هم روزگار، این اختلاف به دلیل وابستگی به سبکی خاص و گونه‌های ادبی امروزی است. از این رو، در این مجموعه سعی شده در اکثر قالب‌ها آثاری مناسب، ارائه شود.

و اما ترتیب اشعار...!

ابتدا قرار بود اشعار بر اساس دوره‌های شعری و زمان زیست شاعران آن مرتب شود، اما این کار - حداقل - با این اشکال روبرو بود که در برخی از دوره‌ها هیچ شعری وجود نداشت و بعضی از فصل‌های کتاب حجیم و برخی دیگر نحیف می‌شدند و از زیبایی آن کاسته می‌شد. لذا با مشورت اهل فن، به همین شکل فعلی، تدوین و مرتب شد و در فصول شش گانه کتاب، اشعار بر اساس حرف اول نام شاعر مرتب گردید تا دستیابی آسان‌تر بر اساس فهرست نام شاعران را موجب گردد.

و سخن آخر

کتمان نمی‌کنم که این مجموعه، علیرغم اینکه نزدیک به دو سال به طول انجامید، به دلایلی بسمی ستانزدگی آماده ارائه شد و شاید زمان بیشتری می‌توانست تا آثار بهتری فراهم نمود.

امیدوارم بتوانم این مجموعه را با دقت بیشتر و بررسی همه جانبه، به زودی تکمیل نمایم. در همین فرصت، از همه صاحب‌نظران، اندیشمندان، ادیبان و منتقدان، عاجزانه می‌خواهم با راهنمایی‌های خردمندانه خویش، مرا در این راه، یاری رسانند. از همه شاعران و سخن‌سرایانی که صادقانه به من پاسخ داده و آثارشان را در اختیارم نهادند، کمال تشکر و سپاس قلبی خود را ابرار داشته و برایشان آرزوی توفیق بیش از پیش دارم.

و نیز از شورای محترم پژوهشی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی که با حمایت خود از این مجموعه، مقدمات این پژوهش را فراهم ساختند و بخصوص از مدیر کل محترم فرهنگ و ارشاد اسلامی یزد جناب آقای علی غیاثی‌ندوشن که محبت ایشان باعث شد این کتاب پس از سال‌های زیادی که از دوران پژوهش و آماده سازی‌اش می‌گذرد به دست چاپ و انتشار سپرده شود سپاس گزارم.

همچنین منت‌دار پیگیری‌های دلسوزانه جناب آقای حسن مفیدی معاونت محترم فرهنگی نیز هستم که هم در زمان گردآوری این مجموعه به عنوان ناظر پژوهش از راهنمایی‌هایشان دریغ ننموده و هم در باز انتشار آن همت عالی مصروف داشتند. دیگر سپاس من بدرقه هنرمند عزیز جناب سید محمد حسینی است که سلیقه و هنر نمایی‌اش در طراحی جلد و صفحه آرایی، بر شکوه این کتاب افزوده است و نیز باید بابت تلاش‌ها و دقت در نحوه چاپ، ممنون و قدردان مدیریت محترم انتشارات قداست اردکان، دوست شاعرم جناب رضا شاکر اردکانی باشم.

در پایان لازم می‌دانم خاضعانه از همکاری، دلسوزی و تلاش بی‌حد و حصر همسر ارجمندم، سرکار خانم شیرین صبوری سپاس‌گزاری کنم که علاوه بر زحمت مکاتبه و تماس با شاهان بنیدی در گوشه گوشه ایران اسلامی و دریافت آثار و دسته‌بندی آن، دقت مام، در حروف‌نگاری جدیت به خرج داده است. این کتاب در واقع مرهون تلاش اوست که از صاحب الامر - حضرت حجه ابن الحسن - مسئلت می‌نمایم که تار تمام آن را دلسوزانه برایم محفوظ دارد.

آمین یا رب العالمین.

علیرضا احرامیان پور "ع.ا. نوید"

